

Metodicko-informačný materiál
so zameraním sa na profesionálne rozhodovanie žiakov
s vývinovými poruchami učenia.

Expertný tím pre vývinové poruchy učenia
V. Hritzová, M. Kmeť,
L. Osvaldová, J. Perháčová

Obsah

Úvod

1. Čo sú vývinové poruchy učenia?	4
1.1 Aké sú príčiny vzniku VPU?	5
2. Rozdelenie vývinových porúch učenia	7
3. Ako sa poruchy učenia prejavujú pri výkonoch v škole ?	11
3.1. Vzdelávanie žiakov a postupy v škole	15
3.2. Odporúčania učiteľom ako pracovať so žiakom s VPU	20
3.3. Vhodné a nevhodné postupy pri práci so žiakmi VPU	24
4. Ako môže pomôcť rodič?	26
5. Výber strednej školy	28
5.1. Podmienky prijatia žiaka na strednú školu	29
5.2. Vhodné a menej vhodné odbory pre žiakov s VPU	30
6. Možnosti uplatnenia na trhu práce	34
7. Literatúra – pre rodičov a učiteľov	36
8. Použitá literatúra	

Úvod

Problematika vývinových porúch učenia u žiakov a študentov v našich podmienkach už nie je neznámou, z ktorej by ste ako rodičia resp. vyučujúci mali mať obavy. Množstvo informácií si už dnes vieme všetci nájsť či už v odbornej literatúre, alebo na webe.

Nasledujúce riadky sú predovšetkým **určené zákonným zástupcom, výchovným poradcom, učiteľom a žiakom s diagnostikovanou vývinovou poruchou učenia**, aby Vám pomohli zorientovať sa:

- v tom, ako najvhodnejšie pracovať so žiakmi v škole resp. doma
- v podmienkach prijatia na strednú školu
- pri výbere vhodných a menej vhodných učebných - študijných odborov a možnostiach uplatnenia sa na trhu práce.

Myslíme si, že všetci, ktorí vo svojom súkromnom, či pracovnom živote prichádzajú do kontaktu so žiakmi s vývinovými poruchami učenia, t.j. v prvom rade rodičia – zákonní zástupcovia, psychológovia, špeciálni pedagógovia, učitelia, výchovní poradcovia, majstri odbornej výchovy, ... hľadajú možnosti adekvátneho uplatnenia pre týchto žiakov, aby dokázali využiť potenciál ktorí v sebe majú, uplatnili sa v praxi, a stali sa tak užitočnými pre nás všetkých.

Celý text upravený pre dyslektikov: veľkosť písma 12, typ - Verdana, riadkovanie 1,5 – zarovnanie v ľavo, podľa odporúčaní Americkej dyslektickej asociácie - the American Dyslexia Association [on line: http://www.kvd.zcu.cz/cz/materialy/multi_handi/HTML/117/text.htm].

1. Čo sú vývinové poruchy učenia ?

Ak zhrnieme doposiaľ známe poučky a definície o poruchách učenia, mohli by sme jednoducho povedať, že **ide o žiakov, ktorí napriek svojmu priemernému až nadpriemernému intelektu, dobrým socio-kultúrnym podmienkam odolávajú bežným výukovým metódam - majú teda ťažkosti s osvojovaním základných školských zručností – s čítaním, písaním a počítaním**. Problémy sa prejavujú najmä na určitom stupni vývinu dieťaťa, napríklad **pri vstupe do základnej školy**. Majú podobu ťažkostí až zlyhávania pri osvojovaní si jazyka v čítanej a písanej podobe, pri manipulácii s grafickými, matematickými symbolmi, pri používaní pravopisných pravidiel a pod. Zasahujú teda oblasti, ktoré sú nevyhnutné pre vzdelávanie.

V praxi sa stretávame s viacerými pomenovaniami – **poruchy učenia, špecifické poruchy učenia alebo vývinové poruchy učenia (ďalej VPU)**. Podľa Vitáskovej, Peutelschmiedovej (2005) pojem - poruchy učenia označujú všetky ťažkosti v učení, aj také ktoré nemajú špecifický charakter, špecifické poruchy učenia – zahŕňajú v sebe získanú i vývojovú formu poruchy učenia.

Všetci odborníci zaoberajúci sa touto problematikou sa zhodujú, na tom, že poruchy učenia **majú vývinový charakter** (to znamená, že sa prejavujú od začiatku vzdelávania). Prívlastok „**vývinová**“ podľa **Harčarikovej T.(2010)** znamená, že **napriek prítomnosti poruchy od narodenia, sa s jej prejavmi stretávame až na určitom stupni vývinu jednotlivca, teda po nástupe dieťaťa do základnej školy** a prívlastok „špecifická“ znamená, že porucha učenia, zodpovedá špecifickým pomerom organizmu dieťaťa.

V súčasnosti platná Medzinárodná klasifikácia chorôb (ďalej MKCH-10) radí poruchy učenia do kategórie - Poruchy psychického vývinu (F 81-83) a používa termín Špecifické poruchy vývinu školských zručností (F-81), ktoré ďalej člení na jednotlivé poruchy, pričom sa ďalej uvádza, že sa

objavujú od raného osvojovania si školských zručností a nie sú dôsledkom:

- nedostatočnej príležitosti učiť sa
- nevyplyvajú z mentálnej retardácie
- senzorického deficitu
- poranenia mozgu a príčinou nie je získaná choroba.

Pre potreby tohto materiálu budeme používať termín vývinové poruchy učenia (ďalej VPU), pretože je používaný aj v školskom zákone.

1.1 Aké sú príčiny vzniku VPU?

Skúmanie príčin vzniku VPU je zrejme rovnako staré ako poruchy samé. Hoci prvé prípady porúch učenia sa opisovali už v starovekých písomnostiach, až do polovice 19. storočia na otázku: „Aké sú príčiny vzniku?“ jednoznačne nevedel nikto odpovedať. S popisovaním príznakov u svojich pacientov začali lekári. Zaujímali sa, prečo dieťa resp dospelý, napriek primeranej inteligencii, dobrému zraku či sluchu a často krát neporušenej reči, nie je schopný naučiť sa primerane čítať a nazvali túto poruchu „slovnou slepotou“, dávali ju do súvisu s vplyvmi dedičnosti a narušením mozgového tkaniva. Keď sa k skúmaniu pridali psychológovia, neurológovia, špeciálni pedagógovia prišli k záveru, že príčiny vzniku porúch učenia sú komplikovanejšie, viacnásobne podmienené a nesúvisia len s biologickou podstatou človeka – teda s dedičnosťou, odlišnosťou vo fungovaní mozgu či s vplyvom hormónov, ale aj s poznávacími procesmi - to znamená ťažkosti v zrakovom alebo sluchovom vnímaní, v automatizácii vykonávaných činností, v rýchlosti poznávacích procesov a môže ísť aj o ich kombináciu.

Uty Frith (in Zelinková 2003) vývojová psychologička a profesorka University College v Londýne zhrnula, dostupné výskumy v oblasti príčin vzniku porúch učenia a rozdelila ich do troch oblastí:

1. **Neurobiologická** - sem radia rôzni autori:

- **vplyv génov** (dedičnosť)

- **odlišnosť vo fungovaní a štruktúre mozgu** (mozog jednotlivca s vývinovou poruchou učenia, jeho štruktúra a fungovanie sa líši od mozgu jednotlivca bez tejto poruchy) **a mozočku** (mozočková dysfunkcia - títo jednotlivci majú zníženú motorickú obratnosť, problémy s udrжанím rovnováhy, zhoršenú senzoricko-motorickú koordináciu a zmeny v svalovom napätí, zníženú schopnosť pre rytmus, zlý časový odhad, problémy s automatizáciou)

- **hormonálne zmeny** – hladina testosterónu (hormóny samy o sebe nevyvolávajú napr. dyslexiu, ale skôr len menia alebo obmedzujú vývoj mozgu do takej miery, že sa zvyšuje pravdepodobnosť, že mozgové poškodenie bude mať vplyv na psychické schopnosti).

2. **Kognitívna** - **tu sa poukazuje na deficit v oblasti jazyka a reči**, vo vizuálnom vnímaní, v sluchovej percepcii - fonologická zložka, v oblasti pamäti, pri automatizácii, v rýchlosti kognitívnych procesov a môže ísť aj o kombináciu deficitov.

3. **Behaviorálna** - **predstavuje rozbor procesu čítania, písania, správania sa detí počas čítania a písania, taktiež pri uskutočňovaní bežných denných činností.**

Poznaním príčin vzniku VPU sa pre odborníkov pracujúcich s týmito žiakmi zvyšuje šanca pre správne určenie postupov pre reedukačné alebo kompenzačné možnosti.

Podľa štatistiky VÚDPaP je celoslovenský priemer žiakov s vývinovými poruchami učenia - 6,83% z celkovej populácie a podľa krajov sa pohybuje v rozmedzí od 3,56% - 12,29% [online: www.vudpap-projekt.sk/.../konferencia-21-22-11-2013-slovikova-225.p...].

2. Rozdelenie vývinových porúch učenia

V súčasnosti platná legislatíva v školstve odkazuje na

Medzinárodnú klasifikáciu chorôb (ďalej MKCH-10)

[online: www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/Pages/MKCH-10-Revizia.aspx], ktorá člení vývinové poruchy učenia na:

- **F81.0 Špecifickú poruchu čítania** (u nás v pedagogickej praxi označovaná ako **dyslexia**) – hlavnou črtou poruchy je špecifické a významné spomalenie vývinu schopnosti čítania, ktorá nezávisí len od mentálneho veku, odchýlok zrakovej ostrosti alebo nevhodného spôsobu výučby, postihnuté môžu byť chápanie čítaného, spoznávanie čítaných slov, ústna pohotovosť pri čítaní a výkon pri úlohách spojených s čítaním. Ťažkosti s výslovnosťou často súvisia so špecifickou poruchou čítania, často pretrvávajú až do dospelovania, aj keď sa určitý pokrok v čítaní dosahuje. Tejto poruche často predchádza anamnéza porúch vývinu reči a jazyka. Časté sú pridružené poruchy emócií a správania počas školského veku.

Pohľad odborníkov zaoberajúcich sa touto problematikou: Michalová (2001) hovorí, že medzi typické dyslektické prejavy patria problémy s rozlišovaním tvarov písmen; problémy v rozlíšení tvarovo podobných písmen; nerozlišovanie hlások si podobných, vynechávanie písmen, slabík v slovách; nepochopenie obsahu čítaného textu.

Podľa významného českého odborníka v tejto oblasti Matějčka (1995) by sa nemalo zabúdať, že dyslexiou môže byť postihnuté každé dieťa, ktoré je schopné vzdelávania, to znamená i deti mentálne retardované, zanedbané, deti trpiace kultúrnou depriváciou a taktiež deti s chybami zraku, sluchu či hybnosti, a to v takom prípade, pokiaľ sú ich poruchy takého charakteru či stupňa, že im čítanie neznemožňujú.

- **F81.1 Špecifickú poruchu hláskovania** (označovaná ako **dysortografia**), ktorej hlavnou črtou je špecifické a významné spomalenie vývinu hláskovania bez anamnézy špecifickej poruchy čítania a ktoré nezapríčiňuje len nízky mentálny vek, odchýlky zrakovej ostrosti alebo neprimerané vyučovanie. Postihnutá je schopnosť správne hlásť aj schopnosť správne písať slová. Špecifické zaostávanie hláskovania (bez poruchy čítania).

Podľa odborníčky O. Zelinkovej (2006) táto porucha však nezahrňuje celú gramatiku, ale iba špecifické dysortografické javy ako napr.: zámena dlhých a krátkych samohlások, tvrdých a mäkkých slabík, sykaviek, vynechávanie a pridávanie písmen a slabík, nedodržiavanie hraníc slov, nevhodné spájanie slabík tak, že tvoria slová.

- **F81.2 Špecifickú poruchu aritmetických schopností** (označuje **dyskalkúliu**) zahŕňa špecifické zníženie aritmetických schopností, ktoré sa nedá úplne vysvetliť celkovou mentálnou retardáciou alebo neprimeraným vyučovaním, deficit sa týka zvládania základných počtových výkonov sčítania, odčítania, násobenia a delenia **a nie abstraktnejších matematických schopností v algebre, trigonometrii, diferenciálnom a integrálnom počte.**

Pedagogické videnie poruchy: Simon (2006) hovorí, že o špecifickej vývinovej poruche matematických schopností hovoríme vtedy, ak má dieťa na základnej škole problémy v matematike, nie je schopné zvládnuť učivo pomocou bežných výukových metód používaných v škole, a tak sa zaostávanie v matematike stále zväčšuje.

- **F81.3 Zmiešanú porucha školských schopností** (v praxi označuje **kombináciu viacerých „dys“** – napr. dyslexia v kombinácii s dysortografiou a pod.) ide teda o nedostatočne definovanú zvyškovú kategóriu porúch, pri ktorej sú zreteľne znížené aritmetické schopnosti, čítanie a výslovnosť, ale poruchu nemožno pripísať výlučne všeobecnej mentálnej retardácii alebo neprimeranému vyučovaniu. Mala by sa použiť pre poruchy, ktoré spĺňajú kritériá pod F81.2 a pod F81.0 alebo F81.1.

- **F81.8 Iné vývinové poruchy školských zručností** (u nás v praxi označovaná ako **dysgrafia**). Uvádza sa „vývinová expresívna porucha písania“.

Dysgrafia je podľa Bartoňovej (2004) špecifická porucha grafického prejavu, ktorá postihuje hlavne celkovú úpravu písomného prejavu, osvojovanie jednotlivých písmen, radenie písmen v slove. Písmo je neúhladné, roztrásené, často nečitateľné.

- **F81.9 Nešpecifikovaná vývinová porucha školských zručností** (neschopnosť učiť sa)

- **F82 Špecifická porucha vývinu pohybovej funkcie**

Hlavnou črtou tejto poruchy je vážne oneskorenie vývinu motorickej koordinácie, ktoré sa nedá vysvetliť len celkovou mentálnou retardáciou alebo špecifickou vrodenou alebo získanou nervovou chorobou. Starostlivé klinické vyšetrenie jednako ukáže vo väčšine prípadov zreteľnú vývinovú nezrelosť nervového systému, ktorá sa prejavuje choreiformnými pohybmi nepodporených končatín alebo zrkadlovými pohybmi a inými združenými motorickým. Syndróm ťarbavého dieťaťa.

Vývinová

- porucha koordinácie
- dyspraxia

Podľa českej odborníčky zaoberajúcej sa dyspraxiou - Kirbyovej A. (2000), táto porucha postihuje každého dvanásteho človeka v populácii, a to rovnako deti ako aj dospelých, ktorí sa môžu chovať zmätene, môžu mať ťažkosti v komunikácii, riadení auta, vykonávaní domácich prác,...a i.

Pokorná, (2001) rozlišuje okrem vyššie uvedených porúch aj **dysmúziu** (špecifická porucha vnímania a reprodukcie hudby), **dyspinxiu** (špecifická porucha kreslenia) a **dyspraxiu** (špecifická porucha motorických funkcií).

Tento vyššie uvedený medicínsky model, ktorý sme prepojili s názormi odborníkov z pedagogickej a psychologической praxe má svojich zástancov aj odporcov. Pokorná (2010) uvádza, že je to hlavne z dôvodu diagnosticky uprednostňovaného diskrepančného kritéria medzi intelektom a poruchou, ktorý v odborných kruhoch stráca svojich prívržencov a autorka ďalej hovorí, že sa poruchy učenia prejavujú u detí nadpriemerne, ale aj podpriemerne inteligentných, pričom hodnota IQ sa javí ako irelevantná.

Vývinové poruchy učenia sa zväčša nevyskytujú izolovane, ale v kombinácii (napr. dyslexia s dysortografiou a dyskalkúliou, dysortografia s dysgrafiou a pod.) nakoľko majú všetky spoločný podklad v rečových, percepčných, kognitívnych a motorických nedostatkoch a oslabeniach. Môže ísť o ľahšie i ťažšie formy/stupne vývinových porúch učenia, v závislosti od toho v akom štádiu, boli diagnostikované a kedy bola žiakovi poskytnutá následná starostlivosť – intervencia u psychológa resp. špeciálneho pedagóga, s akým efektom, teda či sa ťažkosti upravili, kompenzovali alebo dokonca nastal regres. **Najčastejšie sa vyskytujú v kombinácii** so syndróm ADHD/ADD, u detí Aspergerovým syndrómom, alebo u žiakov s intelektovým nadaním.

3. Ako sa vývinové poruchy učenia prejavujú pri výkonoch v škole?

Rodičia opisujú prvé príznaky - ťažkostí už na začiatku nácviku písania, čítania alebo počítania. Napredovanie v školských zručnostiach **vidia učitelia ako pomalšie oproti iným žiakom**, napr. viazne spojenie hláska, písmeno, spájanie hlások do slabík, osvojenie si správnych motorických vzorcov písmen, s pochopením zadaní, v rečovom prejave, evidentne zlyhávajú v predmete, v ktorom sa vyžadujú schopnosti a zručnosti narušené poruchou učenia, **napriek pravidelnej domácej príprave, dochádzke do školy a** často krát neúmerne veľkej snahe uspieť.

Čítanie, písanie a počítanie sú **najprv cieľom**, aby sa mohli stať **neskôr prostriedkami na získavanie vedomostí a zručností**. Ak si ich dieťa nemôže osvojiť, musí hľadať náhradné formy učenia, inak začína zaostávať vo vedomostiach i schopnostiach.

Typické **prejavy dyslexie pri čítaní** delí Vitásková (2006) na špecifické a nešpecifické. **K špecifickým symptómom radí :**

- nápadne pomalé tempo čítania
- zámeny sluchovo podobných hlások
- zámeny zrakovo podobných písmen
- pravo-lávě čítanie
- vynechávanie slov alebo celých riadkov
- poruchy porozumenia prečítaného textu
- dvojité čítanie
- komolenie slov

K nešpecifickým prejavom podľa autorky patria napr.:

- deficit v pozornosti, v pamäti, motorike –porucha koordinácie pohybov, jemnej motorike
- ťažkosti v pravo-lavej orientácii, časovo-priestorovej orientácii
- problémy v rečovom prejave – znížený jazykový cit, nesprávna

výslovnosť, artikulačná neobratnosť

- poruchy aktivity (hyperaktivita, hypoaktivita).

Okrem vyššie uvedených príznakov Matějček (2006) uvádza ďalšie:

- **odlišnosť v spôsobe uvažovania a spracovávaní informácií**
(žiaci s dyslexiou preferujú neštandardné spôsoby uvažovania, napr. menej účelné spôsoby osvojovania učiva (uprednostňujú náhodné učenie a holistický prístup riešenia problémov), majú nízku schopnosť systematického prístupu v akejkoľvek činnosti. Pre dyslektikov je ťažké primerane reagovať na rýchle sa meniace podnety a rešpektovať ich postupnosť
- **poruchy exekutívnych funkcií** – mávajú ťažkosti v oblasti organizácie práce, v plánovaní i s kontrolou výsledkov
- **nedostatočná kapacita pracovnej pamäti** (na verbálne i neverbálne podnety)
- **menšia flexibilita** – lipnú na jednom spôsobe práce, i keď je neefektívny.

K **prejavom dysgrafie** (porucha písania) radí Michalová (2004) :

- všeobecne nečitateľné písmo napriek dostatku času a pozornosti, ktorý danej úlohe venuje
- tendencia požívať písané a tlačené písmo, nepravidelná veľkosť písmen, rozličnosť tvarov, nerovnomerný sklon
- nedokončené slová, alebo písmená, vynechávanie slov v súvislom texte
- nepravidelné usporiadanie na stránke vzhľadom k riadkom a okrajom
- nepravidelná hustota medzi slovami a písmenami
- často atypický úchop písacieho náčinia
- nesprávne držanie tela pri písaní
- diktovanie si polohlasom sled písmen, pozorovanie vlastnej ruky pri písaní

- výrazne pomalé tempo, veľké úsilie pri akomkoľvek písomnom prejave
- obsah napísaného v časovej tiesni veľmi často na žiadnom stupni školského vzdelávania nekoordinuje so skutočnými žiakovými jazykovými zručnosťami a schopnosťami

Typické prejavy **poruchy pravopisu – dysortografie** popisujú Matějček (1993), Jucovičová, Žáčková (2008), Zelinková (2003) vo svojich publikáciách ako:

- vynechávanie písmen, slabík, slov a viet
- pridávanie písmen (predovšetkým vkladanie samohlások do zhluku spoluhlások), slabík, slov
- vynechávanie, pridávanie či nesprávne umiestňovanie diakritických znamienok
- prešmyčky slabík (kinetická inverzia) napr. kam – mak
- zámeny zvukovo podobných hlások – predovšetkým znelých a neznelých, napriek tomu, že žiaci pravopisné pravidlá ovládajú (zámeny h/ch, d/t), dajú sa sem zaradiť aj zámeny sykavkových hlások (zámeny š,č,ž/s, c,z) a v súvislosti s nesprávnou výslovnosťou vznikajú sykavkové asimilácie
- nedodržanie hraníc slov – píše slová a aj celé vety dohromady napr. vokne, zadverami...Boli sme vškole....
- komolenie slov v dôsledku špecifického logopedického nálezu – radia sem špecifické asimilácie (di, ti, ni/dy, ty, ny), artikulačnú neobratnosť (pri dlhých slovách alebo zložených), všeobecné chyby sa prejavia v písomnom prejave
- gramatické chyby môžeme považovať za špecifické, pokiaľ si overíme, že žiak/čka sa opakovane dopúšťa chýb napriek dobrej znalosti gramatických pravidiel a pri ústnom zdôvodňovaní ich vie správne aplikovať
- vkladanie samohlásky k slabičnému R a L

Prejavy **dyskalkúlie – poruchy matematických schopností** definuje Michalová (2001) ako neschopnosť operovať s číselnými symbolmi, pričom prejavy sú pestré v závislosti od typu poruchy, odborníci sem radia:

- neschopnosť používať pojmy (viac-menej, prvý-posledný, veľa, málo, viac, menej, dlhší, kratší...)
- nerozlišovanie „o koľko“ a „koľkokrát“
- ťažkosti pri označovaní množstva, odhadovanie či porovnávanie množstva, určovanie počtu (prepočítavanie po jednom)
- žiak nespája číslo s počtom prvkov
- nechápe štruktúru čísla a pozíciu číslice v čísle (problémy pri písaní čísel podľa diktátu, nezvládanie spájania číslic, zamieňanie poradia číslic, problém s čítaním (písaním) číslic obsahujúcich nulu; problémy pri podpisovaní čísel pod seba a pod.
- neorientuje sa v číselnom rade vzostupnom i zostupnom
- zamieňa tvarovo podobné čísla (3-8, 6-9, 69, 96, 47, 74,)
- počítanie za pomoci prstov aj vo vyšších ročníkoch
- ťažkosti v orientácii v grafickom priestore, problémy pri rysovaní
- narušená býva pravo – ľavá orientácia, ...atď.

Michalová, (2004) bližšie špecifikuje aj ťažkosti pri kreslení, vnímaní hudby a vykonávaní bežných denných činností ako:

- **dysmúziu** (porucha vnímania a reprodukcie hudby) - dieťa nedokáže reprodukovať i veľmi známy hudobný motív, alebo hudbu vôbec nechápe a nedokáže identifikovať
- **dyspinxiu** (porucha kreslenia) - je charakteristická nízkou úrovňou kresby, neschopnosťou zobraziť určité predmety a javy adekvátne na veku primeranej úrovni
- **dyspraxiu** (porucha motorických funkcií) – jej základným rysom je vážne narušenie pohybovej koordinácie, ktoré sa nedá vysvetliť celkovou retardáciou intelektu ani špecifickou vrodenou alebo získanou nervovou poruchou, spojená je s určitým stupňom narušenia pri vizuálno-priestorových kognitívnych úlohách.

Všetky tieto prejavy môžu mať za následok:

- zásadné ťažkosti až zlyhávanie v školských úlohách a môžu sa prejavovať v celom vyučovacom procese
- môžu byť **spúšťacím mechanizmom ďalších problémov, predovšetkým výchovných a osobnostných**. Tu si musíme uvedomiť, že školské vedomosti a zručnosti si môže žiak osvojiť aj neskôr, alebo dokonca žiť bez nich, no **neurotické a psychosomatické problémy či poruchy správania alebo osobnosti budú pretrvávať po celý život**.

3.1. Vzdelávanie žiakov a postupy v škole

Kde môžu byť žiaci s VPU vzdelávaní?

1. Môžu byť naďalej vzdelávaní v bežnej triede ZŠ, **ako integrovaní** – začlenení na základe vyjadrenia poradenského zariadenia a písomnej žiadosti zákonného zástupcu.
2. Druhou možnosťou je preradenie do **špeciálnej triedy pre žiakov s poruchami učenia, resp. vzdelávanie v škole pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou** – so súhlasom rodičov/zákonných zástupcov.

Postupy školy pri začlenení :

1. Po prijatí **písomnej žiadosti rodiča o zmenu formy vzdelávania** a vyjadrenia poradenského zariadenia k forme vzdelávania na základe diagnostikovaných špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb (ďalej ŠVVP) triedny učiteľ vyplní v spolupráci s rodičom/zákonným zástupcom a poradenským zariadením resp. školským špeciálnym pedagógom **aktuálne platný Návrh na vzdelávanie žiaka so ŠVVP** do špeciálnej školy, do špeciálnej materskej školy, do materskej školy, do základnej školy a do strednej školy.

2. Triedny učiteľ vypracuje v spolupráci so špeciálnym pedagógom poradenského zariadenia **Individuálny výchovno-vzdelávací program** (ďalej IVVP, v ktorom sú zapracované odporúčania uvedené v špeciálno-pedagogickej, resp. psychologickej správe). IVVP sa aktualizuje na začiatku každého školského roka, resp. v prípade potreby aj počas roka. Rodič má právo sa s ním oboznámiť.
S výsledkami odborných vyšetrení **sú oboznámení všetci vyučujúci, ktorí žiakov s VPU učia** a uplatňujú odporúčané postupy vo vzdelávacom procese. Pri hodnotení a klasifikácii postupujú podľa aktuálne platných metodických pokynov - príloha pre žiakov so zdravotným znevýhodnením. Triedny učiteľ usmerňuje vytváranie podmienok vzdelávania žiaka so ŠVVP.
3. Žiakom s VPU je poskytovaná **pravidelná starostlivosť** buď v poradenskom zariadení alebo školským špeciálnym pedagógom (vid' rozhodnutie z poradenského zariadenia), nevylučuje sa intervencia u oboch, vtedy je vhodné ak postup je zjednotený.
4. Riaditeľ základnej školy **nemôže odmietnuť prijať a vzdelávať dieťa s diagnostikovanými ŠVVP**, ktoré do tejto školy patrí podľa bydliska, nakoľko školská dochádzka je povinná pre všetky deti príslušného veku bez rozdielu.
5. Ak má žiak s VPU ťažkosti s osvojovaním učiva v niektorom z predmetov, môže postupovať na odporúčanie špeciálneho pedagóga podľa **UUO (upravených učebných osnov)**. Vyučujúci učiteľ z daného predmetu v spolupráci so špeciálnym pedagógom vypracuje postupnosť krokov pri preberaní učiva príslušného predmetu. Úprava učebných osnov predmetu, ktorá je súčasťou individuálneho vzdelávacieho programu, sa vypracováva len pre tie vyučovacie predmety, v ktorých žiak nemôže postupovať podľa učebných osnov daného ročníka, prípadne potrebuje iné úpravy (materiál ŠŠI -2013-14).
6. **Pred Monitorom 9** - škola po vyplnení povinnej dokumentácie zaradí na základe písomného odporúčania poradenského zariadenia -

špeciálneho pedagóga, žiaka do 1. alebo 2. skupiny obmedzenia – pričom sa postupuje podľa aktuálnych odporúčaní NÚCEM-u (Národný ústav certifikovaných meraní) pre konkrétny školský rok.

Kompenzačné pomôcky, ktoré môžu žiaci používať počas

Monitoru a neskôr aj pri maturitnej skúške - optické prístroje, osvetlenie, polohovacia lavica, PC a pomôcky, ktoré žiak bežne používal na vyučovaní, kalkulačka, polohovacie ležadlá, výkladový, synonymický slovník.

Zakázané pomôcky: mobilný telefón, mobilný telefón použitý ako kalkulačka, študijné materiály, požičiavanie pomôcok, učebnice výpisky a pod.

7. **Do školy/školského zariadenia, v ktorom bude pokračovať** vo výchove a vzdelávaní ako dieťa/žiak so ŠVVP, zašle riaditeľ fotokópiu dokumentácie, vrátane ďalšej dokumentácie, a to vždy v počte 1 ks vytvorenej fotokópie (§ 31 ods. 2 a § 35 ods. 5 školského zákona), (2.5.1 Všeobecné pokyny bod 9 POP 2010/2011).
8. **Pred prijímacími skúškami na strednú školu** požiadava zákonný zástupca písomnou formou riaditeľstvo strednej školy o úpravu podmienok prijímacích pohovorov.
9. **Na strednej škole** IVVP vypracováva škola - triedny učiteľ - po konzultácii s vyučujúcimi vyučovacích predmetov, ktorých sa budú špecifiká vzdelávania žiaka týkať v najvyššej miere a v spolupráci so špeciálnym pedagógom, prípadne s ďalšími zainteresovanými odborníkmi podľa potreby (napr. v spolupráci s CŠPP alebo CPPPaP), pričom IVVP sa v priebehu školského roka môže upravovať a dopĺňať podľa aktuálnych špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb žiaka. Zmeny je potrebné konzultovať so všetkými zainteresovanými odborníkmi a oboznámiť s nimi zákonného zástupcu žiaka a samotného žiaka. IVVP podpisuje riaditeľ školy, triedny učiteľ, špeciálny pedagóg a zákonný zástupca žiaka alebo samotný žiak strednej školy – ak je už plnoletý.

10. **K učebnému plánu na strednej škole** – rámcové učebné plány pre žiakov s VPU sú rovnaké ako pre ostatných žiakov strednej školy. V individuálnych prípadoch je možné využiť oslobodenie žiaka od vzdelávania sa v jednotlivých vyučovacích predmetoch alebo ich častí (podľa § 5 ods. 4 písm. c) zákona č.596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov).
- Pri vydaní rozhodnutia postupuje riaditeľ podľa § 5 ods. 1 a 2 vyhlášky MŠ SR č. 282/2009 Z. z. o stredných školách, t. j. **žiaka nemožno oslobodiť od povinných predmetov, ktoré majú rozhodujúci význam pre odborné zameranie absolventa**, pričom tieto povinné predmety určuje riaditeľ strednej školy - zvyčajne sú to všetky povinne maturitné predmety pre príslušný druh a typ strednej školy a maturitné predmety, ktorý si žiak zvolí ako maturitné.
11. Rozhodnutie riaditeľa strednej školy sa opiera individuálne o výsledky špeciálno-pedagogickej alebo logopedickej diagnostiky, vyjadrenie rodičov a pedagogickej rady. Tomuto žiakovi sa odporúča využívať ušetrené hodiny na posilnenie výučby iného predmetu (napr. prvého cudzieho jazyka), ktorého obsah učiva sa nemení.
12. **Prihlásenie žiaka na maturitnú skúšku** - Žiak posledného ročníka príslušného vzdelávacieho programu študijného odboru v strednej škole alebo štvrtého ročníka vzdelávacieho programu šesťročného študijného odboru v konzervatóriu **do 30. septembra písomne** oznámi triednemu učiteľovi predmety, ktoré si na maturitnú skúšku zvolil. Žiak so zdravotným znevýhodnením oznámi aj spôsob vykonania maturitnej skúšky podľa § 75 ods. 1 a 2 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. **Príloha písomného oznámenia obsahuje** osobné údaje žiaka, požadované úpravy, odborný posudok toho odborníka, ktorý má vo svojej odbornej starostlivosti žiaka so ZZ – lekára pedagóga alebo psychológa (§ 14 ods. 10 vyhlášky č.

318/2008 Z. z.). **Odborný posudok pre žiaka s vývinovými poruchami učenia má platnosť najviac dva roky.**

13. **Žiak s vývinovými poruchami učenia môže konať maturitnú skúšku** len z ústnej formy internej časti maturitnej skúšky z predmetov anglický jazyk, francúzsky jazyk, nemecký jazyk, ruský jazyk, španielsky jazyk a taliansky jazyk. Žiak si vyberie, či bude konať MS z cudzieho jazyka celú, tzn. externú časť, písomnú formu internej časti a ústnu formu internej časti, alebo bude konať len ústnu formu internej časti.
14. Žiakovi, ktorý sa chce uchádzať o štúdium na vysokej škole odporúčame, aby si zistil podmienky prijatia na vysokú školu a potom sa rozhodol, či vykoná len ústnu formu internej časti MS.
15. Žiaci so ŠVVP sú zaradení počas maturitných skúšok do troch skupín podľa miery obmedzenia pri práci s testovými úlohami: **žiaci s vývinovými poruchami učenia**

I. skupina - ľahký stupeň obmedzenia – majú predĺžený čas najviac o 25 %, možnosť použitia kompenzačných pomôcok podľa potrieb žiaka

II. skupina - stredný stupeň obmedzenia - majú:

1. predĺženie času skúšky najviac o 50%,
2. písmo Arial, veľkosť písma 14, riadkovanie 1,5,
3. zvýraznenie podstaty úlohy (napr. podčiarknutím, tučným písmom a pod.),
4. členenie testového hárka tak, aby uľahčoval orientáciu
5. zvýraznené oddelenie otázok,
6. zápis odpovedí priamo do testového zošita (zakrúžkovanie odpovede alebo zapísanie odpovede do riadka),

III. skupina - ťažký stupeň obmedzenia

A. Žiaci zaradení do tretej skupiny sú schopní absolvovať maturitnú skúšku s úpravami uvedenými v II. skupine s pomocou asistenta alebo tlmočníka posunkovej reči.

B. Žiaci s viacnásobným postihnutím zaradení do tretej

skupiny, ktorým sa v priebehu vzdelávania zmenil zdravotný stav tak, že nie sú schopní absolvovať písomnú formu internej časti maturitnej skúšky podľa písmena A, vykonajú iba externú časť a ústnu formu internej časti maturitnej skúšky podľa písmena A. Úpravy pre žiakov s viacnásobným postihnutím podľa písmena B Predĺženie času skúšky podľa individuálnej potreby s prihliadnutím na aktuálny zdravotný stav

16. Žiakovi s vývinovými poruchami učenia ktorý sa chce uchádzať o štúdium na vysokej škole **odporúčame, aby si zistil podmienky prijatia na vysokú školu.**

3.2. Odporúčania učiteľom ako pracovať so žiakom s VPU

Vývinové poruchy učenia tvoria pestrú škálu z dôvodu rôznych typov a aj stupňov, čo samozrejme musia vedieť určiť odborní zamestnanci centier, a v špeciálno-pedagogickej správe určiť čo najvhodnejšie postupy práce v jednotlivých predmetoch, do ktorých sa VPU premietajú. Nižšie uvedené metodické postupy nemusia byť všetky vhodné pre všetkých, ale určia sa iba tie, ktoré daný žiak potrebuje na to, aby dokázal napredovať vo vzdelávaní.

Odporúčania do výchovno-vzdelávacieho procesu:

- vo všetkých predmetoch teoretického zamerania:

- tolerovať dopad VPU vo všetkých predmetoch (najmä teoretickej povahy), pri dyspraxii aj v Tv, pracovnom vyučovaní, praktických skúškach, pri dysmúzii alebo dyspinxii – v Hv,Vv
- tolerovať pomalšie pracovné tempo žiaka
- nezadávať časovo limitované úlohy (päťminútovky)

- v písomných previerkach ponechať dlhší čas na vypracovanie, prípadne zredukovať počet úloh, alebo vyhodnotiť iba vypracované úlohy
- uprednostňovať takú formu skúšania, ktorá je pre žiaka výhodnejšia a predstavuje východisko pre jeho hodnotenie
- v prípade písomného overovania vedomostí nehodnotiť formálnu stránku,
- taktne oboznámiť žiaka samého, vyučujúcich i spolužiakov, s jeho odlišným hodnotením a vzdelávaním
- neporovnávať výkony s výkonmi jeho rovesníkov
- za plnohodnotnú brať aj odpoveď na zadávané pomocné otázky
- klást dôraz na individuálne schopnosti žiaka, pozitívne ho k práci motivovať, umožniť mu pracovať individuálnym tempom, dať mu možnosť zažiť pocit úspechu, chváliť ho i za malé úspechy, pokroky, oceňovať i jeho snahu

- odporúčanie do Slovenského jazyka a cudzieho jazyka:

- neklasifikovať diktát známku, nahradiť ju údajom o počte chýb
- preverovať gramatické javy formou doplňovacích cvičení alebo komentovaným diktátom
- tempo diktovania prispôbiť osobnému tempu žiaka
- v písaní diktátov rozlišovať špecifické chyby dysortografické a dysgrafické od nešpecifických
- v prípade zvládnutia diktátu je možné žiaka zmotivovať známku
- v slohových prácach nehodnotiť úpravu a chybovosť v písomnom prejave, ale obsah (bohatosť deja, originalitu, výstižnosť)

- v prípade ťažkých foriem dysgrafie nahradiť písané tvary písmen tlačenými (vo všetkých predmetoch) príp. použiť PC formu preverovania vedomostí (korekčný program)
- využívať zošit s pomocnými linajkami pri neproporcionálnom písme
- neklasifikovať čítanie neznámeho textu
- nevyvolávať žiaka k dlhému hlasnému čítaniu pred celou triedou, nechať prečítať len krátke úseky
- umožniť žiakovi použiť čítacie okienko, dbať na správnu techniku čítania na hodinách
- tolerovať pomalé tempo čítania
- pred hodinou čítania nechať žiaka sa rozčítať – (čítacie rozcvičky)
- zvážiť rozsah povinného čítania
- v prípade žiaka, ktorý číta bez porozumenia, kým nedôjde k čítaniu s porozumením, odporúčať vhodný spôsob nadobúdania vedomostí – (sluchové typy učenia s rodičom, ktorý mu predčítava texty, dôležité body v učive)
- počas školských prác si overiť porozumenie čítaného textu, prípadne vysvetliť žiakovi zadanie úloh
- pri čítaní bez porozumenia vynechať testovú formu skúšania
- na II. stupni umožniť žiakovi písanie na počítačovej klávesnici, čím sa zvýši rýchlosť a odbúra nečitateľnosť písomného prejavu
- v cudzom jazyku zamerať sa na konverzáciu a sluchovú podobu jazyka, ovládanie základnej slovnej zásoby, praktické využitie jazyka v živote
- nevyžadovať od žiaka doslovný preklad
- ponechať dlhší čas na osvojenie nových pojmov, slovných spojení
- v písomnom prejave umožniť fonetické písanie slov (píš ako počuješ)

v prípade dysgrafie tolerovať jej prejavy na hodinách Vv, Pv, M –
(v zložke rysovania)

v prípade poruchy pravo-ľavej a priestorovej orientácie tolerovať
prejavy na hodinách Tv, zemepisu (pri orientácii na mape)

pri poruchách rytmu tolerovať prejavy na hodinách Hv

odporúčanie do Matematiky, Fyziky, Chémie:

- pri oslabení sluchovej pamäti zadávať príklady zrakovou cestou
- umožniť používať názorné pomôcky
- kontrolovať nielen výsledok, ale aj správnosť postupu
- overiť si ústne teoretické ovládanie učiva – vzorce, postupy, algoritmy
- pri výučbe postupovať po malých krokoch, častiach,
- umožniť žiakovi pomocné výpočty
- pri sčítaní a odčítaní tolerovať písomné počítanie aj pri ľahkých úlohách (aj tam kde sa dá logicky počítať spamäti)
- tolerovať prejavy dyskalkúlie **na chémii a fyzike**, pri výpočtoch častejšie opakovať staré učivo
- umožniť používanie tabuliek so vzorcami
- pri dysgrafii tolerovať zníženú kvalitu rysovania, v technických predmetoch, zníženú úpravu a nepresnosť
- tolerovať špecifické chyby plynúce z poruchy, t.j. zámeny tvarovo podobných čísel, zámena postavenia čísla v číslici, zámeny čitateľa, menovateľa, posun čísel pri písomnom sčítaní, odčítaní, zámenu matematických operácií
- pri riešení príkladov upozorniť na chybu hneď, aby si žiak neupevňoval nesprávny postup, vracať sa k tomuto typu príkladov častejšie
- umožnenie používania kalkulačky ako kompenzačnej pomôcky

Prístupy k úprave textu pre dyslektikov:

Podľa odporúčaní, ktoré vydala The British Dyslexia Association [online: www.bdadyslexia.org.uk/about-dyslexia/furtherinformation/] pri úprave textov pre ľudí s VPU je ideálne:

- **členiť text do kratších odstavcov** prehľadne odsadených od textu, pričom ideálna dĺžka riadku by sa mala pohybovať okolo 60-70 znakov,
- **prehľadné členenie textu** – aby čitateľ získal povedomie o čom približne text bude, určité pasáže textu sú zvýraznené
- **zvýraznenie nadpisu**

Americká asociácia dyslektikov ešte rozširuje tieto prístupy a **odporúča:**

- dávať prednosť bezpätkovým písmenám – **Arial, Verdana a Calibri** (sú aj výnimky)
- **vyhnúť sa slovám písaným KAPITÁLKAMI A KURZÍVOU**
- **zarovnanie textu vľavo**
- **dôležitá je aj farba pozadia** – žlté písmo na modrom podklade je vhodnejšie
- **nevhodné sú obrázky pod textom**
- **členenie textu do krátkych odstavcov, s krátkymi vetami, málo textu na stránke,**
- **uprednostňujú čítanie textu ne monitore pred tlačným textom.**

3.3. Vhodné a nevhodné postupy pri práci so žiakmi s VPU

Prvou a najdôležitejšou zásadou učiteľa pri práci so žiakmi s VPU je uvedomiť si, že odolávajú bežným pedagogickým postupom.

V našej praxi sa stretávame aj s nevhodnými prístupmi k žiakom s VPU, Z. Matějček a Vágnerová (2006) popisujú, že niektoré možnosti

varianty prístupov nie sú vhodné, resp. sú neúčelné, pretože každý žiak je inou osobnosťou a jeho porucha má rôzne príčiny, ktoré sa môžu prejavovať rôzne. Ide napr. o :

- prísnosť a necitlivosť (pričom žiak nemôže viac a efektívnejšie pracovať);
- prehliadanie a zľahčovanie VPU – čo vedie k hodnoteniu, ktoré je neadekvátne, čím narastá pocit bezmocnosti a pokles sebahodnotenia;
- vhodné nie je ani nadmerné ochraňovanie a zvýhodňovanie žiaka, pretože -nepodporuje motiváciu k prekonaniu ťažkostí a rozvoj schopností.

Vhodnými prístupmi sú:

- **citlivý prístup** – učiteľ pri komunikácii so žiakom nevystavuje ho situáciám, ktoré sú preňho zdrojom stresu
- **na poruchu učenia pred spolužiakmi nepoukazujte** - spolužiaci si nebudú jeho ťažkosti príliš všímať, a nebude tak v ich očiach hodnotený ako ten, ktorý v niečom zlyhal
- **disponujte dostatkom informácií o danej problematike** čo prispieva k porozumeniu situácie a k vytvoreniu adekvátneho očakávania ďalšieho rozvoja schopností žiaka,
- **bud'te informovaným učiteľom**, nie nerealisticky optimistický, ale ani zbytočne nerezignuje. Nechápe žiakove ťažkosti v učení ako prejav lenivosti, nedostatku úsilia a motivácie či nedostatok inteligencie.

Vyššie uvedené prístupy k žiakovi by sme ešte rozšírili o:

- ochotu a trpezlivosť, vieru v jeho schopnosti, **nenechajte sa odradiť pri počiatočných neúspechoch** (pri práci so žiakmi s VPU sa pozitívne výsledky objavujú neskôr ako sa očakáva, a nie tak očividne, v skokoch)

- **dodržiavajte** odporúčané metódy a formy práce, ktoré sú uvedené v odborných záveroch
- **rešpektujte žiakove súkromie jeho individualitu**, neznevažujte ho pred spolužiakmi, verte v jeho schopnosti
- oceňujte všetko dobré, to čím sa odlišuje – **nechajte ho vyniknúť**
- nenechajte sa zmiasť výkyvmi vo výkonoch, neodpisujte ho vopred
- zapájajte ostatných spolužiakov do procesu pomoci – prirodzene
- **nebojte sa upraviť osnovy**, máte na to právo i povinnosť vzhľadom k „integrovaným žiakom (cieľom je, aby si žiak zažil úspech, budoval a uchoval sebaúctu)
- **nadviažte spoluprácu s rodičmi**, majte porozumenie pre to, čo prežívajú, chápajte ich (úzkosť a obavy, i z toho vyplývajúce neadekvátne reakcie pri komunikácii s učiteľom)
- dieťa vníma, ak si rodič a učiteľ rozumejú – či spolupracujú alebo nie
- **nezabúdať, že ste vždy a všade ostro sledovaným vzorom v postojoch a správaní**
- obohatíte si svoje odborné vedomosti, zručnosti, objavíte nové metódy práce, naučíte sa väčšej trpezlivosti a budete rásť ako osobnosť
- **profesionálny učiteľ má do kritického hodnotenia vniesť aj porozumenie a empatiu.**

Pri **formálnom prístupe** k žiakovi s VPU **nenastane** obrat k lepšiemu. **Dopredu premyslený, odborný a individuálny prístup vždy prinesie výsledok.**

4. Ako pomôže rodič?

- **Neobviňujte učiteľov i dieťa z neprospievania**
- Prijmite diagnózu VPU – naučte sa s tým žiť – hľadajte informácie o prejavoch poruchy, dopadoch na učenie a chovanie sa dieťaťa
- Rozprávajte sa s dieťaťom o jeho ťažkostiach, vysvetlenie mu

- pomôže chápať seba samého, podporí to jeho sebadôveru
- Vytvorte doma atmosféru spolupráce a dôvery
- Nevyčítajte dieťaťu jeho neúspechy
- Pri odstraňovaní negatívnych prejavov nie je dôležitý čas, ale pravidelnosť v domácich cvičeniach – dôslednosť trpezlivosť, dobrá nálada pri učení, požívajte dôsledne kompenzačné pomôcky.
- **Pri domácom nápravnom tréningu dôsledne sa riad'te odporúčaniami odborníka, u ktorého ste v starostlivosti**
 - vytvorte kľudné prostredie, ak je to nutné rozdeľte domácu prípravu na časti, aby dieťa dokázalo udržať pozornosť
 - doprajte mu krátky odpočinok, nedovoľte, aby sa niečo naučil nesprávne – ťažko sa menia nesprávne stereotypy, majte reálne požiadavky na jeho výkony.
- Naučte ho riadiť seba samého, dávať si pokyny –myslieť nahlas
- Dieťa potrebuje mať pocit bezpečia a opory u rodiča, naučte ho samostatnosti.
- Podporujte ho v záujmovej činnosti – možno to bude raz oblasť v ktorej sa uplatní profesionálne
- Rodič – aj ten potrebuje byť v psychickej pohode – vyhrad'te si čas pre svoje koníčky, relax
- Spolupracujte s učiteľmi (napr. pri vypracovávaní IVVP) s odborníkmi – nebojte sa opýtať na to, čo Vás zaujíma
- Pokúste sa rozlíšiť, kedy chce dieťa z poruchy ťažiť úľavy a tak sa vyhnúť plneniu úloh, a kedy ide o skutočnú neznalosť. Naučíte ho tak reálnemu postoju k poruche a čestnosti.
- Zaved'te doma pravidelný režim dňa – dodá to vášmu dieťaťu istotu
- **Uvedomte si, že VPU nie sú prekážkou k dosiahnutiu primeraného vzdelania**

5. Výber strednej školy

U žiakov s VPU je výber strednej školy oveľa zložitejší ako u intaktnej populácie, pretože majú nižšiu školskú úspešnosť a z toho vyplývajúci možný vyšší negatívny vzťah k školským povinnostiam. Preto **je dôležité, aby v období rozhodovania o výbere strednej školy spolupracovali žiaci s :**

- **triednym učiteľom**
- **výchovným poradcom**
- **špeciálnym pedagógom**
- **psychológom**
- **rodičom**

Triedny učiteľ – pozná vzdelávacie výsledky žiaka, jeho silné ale aj slabé stránky

Výchovný poradca – má prehľad o aktuálnych učebných odboroch

Poradenský psychológ – vie zhodnotiť intelektové predpoklady i osobnostné kvality, v prípade, že sa žiak nevie rozhodnúť, dokáže na základe psychologických testov odporučiť tie oblasti, v ktorých by mohol byť úspešný.

Špeciálny pedagóg v centre – pozná špeciálne potreby žiaka pri vzdelávaní, spôsob akým sa dieťa učí, vie nasmerovať na odbory, ktoré sú pre žiakov s VPU vhodné i menej vhodné, resp. nevhodné.

Školský psychológ i školský špeciálny pedagóg – ak na škole je, a pracuje so žiakmi s VPU pozná limity žiakov v rôznych predmetoch i to, aké majú ťažkosti pri učení - či sú kompenzované, alebo nie.

Rodič – je ten najbližší človek, ktorý by mal poznať svoje dieťa najlepšie. Pozná záujmové oblasti - koníčky, povahové črty, spôsob učenia, v čom má rezervy. Rodičia, ktorí nechápu problém svojho potomka, a podotýkame, že mnohí o ňom ani nevedia, preťažujú ho učením, trestajú ho, porovnávajú so šikovnejšími vrstovníkmi, súrodencami a preto sa mnohokrát stáva, že práve otec alebo matka majú nereálne

predstavy o ďalšom štúdiu. Buď si plnia svoje vlastné sny, ktoré sa im nepodarilo naplniť a ich očakávania sú vyššie, ako je schopné ich dieťa naplniť. Na druhej strane môže zase opačne - podceňujú schopnosti dieťa a neveria, že môže byť úspešný/á v odbore, ktorý si vybral. Výnimkou nie sú však i **rodičia, ktorí vedia posúdiť reálne možnosti ďalšieho štúdia** svojho potomka.

5.1. Podmienky prijatia žiaka na strednú školu

Pri výbere vhodnej strednej školy **je dobré, ak máme základné informácie :**

→ v zmysle aktuálne platnej legislatívy **je výber školy limitovaný úrovňou dosiahnutého prospechu** (to znamená, rozhodujúce sú hlavne – koncoročné vysvedčenie z 8. ročníka a polročné z 9. triedy žiaci, ktorí majú priemer známok do 2,0 sa môžu uchádzať o štúdium na gymnázium, ak má priemer známok do 2,75, otvorené sú pre nich stredné školy s maturitou na strednú odbornú školu bez maturity sú prijatí žiaci s horším priemerom ako 2,75 do priemeru sa nezapočítavajú výchovné predmety)

→ pri stredných zdravotníckych školách musí žiak spĺňať - **zdravotnú spôsobilosť na štúdium** a výkon povolania, pozri napr: Štátny vzdelávací program pre odborné vzdelávanie na stredných zdravotníckych školách [on line : <http://www.health.gov.sk/?SVP>]- vzdelávanie žiakov so ŠVVP – s poruchami učenia

→ je určujúce, **ako žiak zvládol/a monitor** (sú stredné školy pre, ktoré je tento údaj veľmi dôležitý)

→ nechajte si poradiť aj psychológom alebo špeciálnym pedagógom, ktorí Vás môžu usmerniť – vedia posúdiť do akej miery je porucha učenia kompenzovaná, resp. do akej miery obmedzuje výkony

→ zaujímavé môžu byť pre žiakov aj školy, ktoré ponúkajú **duálne vzdelávanie** – to znamená, že na týchto školách umožnia študentom pripravovať sa na povolanie priamo v podniku, s možnosťou získania

pracovnej zmluvy už počas štúdia -

<https://www.minedu.sk/data/att/5857.pd>

→ nemalý význam pri výbere školy môžu zohrať aj **záľuby žiaka** – šport, umenie (či navštevoval napr. základnú umeleckú školu, ak chce študovať na konzervatóriu, alebo sa aktívne venuje nejakému športu, ...) príroda,...atď

→ ak sa neviete rozhodnúť, obráťte sa na výchovného poradcu, alebo na niektorého odborníka v poradni, aby Vám umožnili urobiť program COMDI

→ pri niektorých učebných, študijných odboroch sa **vyžaduje aj overenie špeciálnych zručností** napr.: športové gymnázium, bilingválne (dvojazyčné) štúdium na gymnáziu, masér, fyzioterapeut, umelecko-remeselná tvorba, zdravotnícky záchranár, učiteľstvo pre materské školy.

5.2. Vhodné a menej vhodné odbory pre žiakov s VPU

V zásade nemožno hovoriť o nevhodných povolaniach pre ľudí s poruchami učenia. Pracujú naozaj vo všetkých odvetviach a na všetkých pracovných pozíciách. Samotný charakter deficitu – oslabenia konkrétnej oblasti (čítanie, písanie, počítanie) určuje prirodzene smer študijno-profesijnej orientácie. **Dôležitá je miera a závažnosť problému, jej sociálna únosnosť a nutnosť používania zručností pri práci.** Veľkou pomocou sú kompenzačné pomôcky – technika (čítacie programy, audio záznamy, gramatické programy, skenovanie, a iné.)

Úlohou rodiča, výchovného poradcu a ďalších odborníkov, ktorí majú žiaka v starostlivosti je podporiť ho a pomôcť mu pri správnom výbere, primerane ku konkrétnym obmedzeniam, osobnostným predpokladom, schopnostiam a preferovaným záujmom.

Z uvedeného vyplýva, že pred prijatím žiaka na SŠ, je dôležité poznať charakter a stupeň zdravotného znevýhodnenia a prognózu ďalšieho vývinu. Preto pred konečným rozhodnutím o výbere študijného

odboru **je mimoriadne dôležité individuálne posúdenie predpokladov žiaka.**

S ohľadom na dosiahnuté vzdelávacie výsledky sa žiaci môžu uchádzať o štúdium buď na:

- **gymnáziu** (s veľmi dobrým prospechom do 2,00 ako sme uviedli vyššie), – ktoré môže byť zamerané napr. : na jazyky (bilingválne), matematiku, šport, spoločensko-vedné predmety, informatiku, matematiku, programovanie, umeleckú výchovu.
- **strednej odbornej škole, kde sa štúdium končí maturitnou skúškou** (prospechom do 2,00 a od 2,00 do 2,75) podľa svojich preferencií napr. v oblastiach :
 - technické a informačné služby, agroturistika, agropodnikanie, poštové a peňažné služby, mechanik telekomunikácií, doprava, záhradníctvo, vinohradníctvo
 - lesníctvo, agropodnikateľ, obchodná akadémia, hotelová akadémia, kozmetička , vizážistka, dizajn, starostlivosť o seniorov
- **strednej odbornej škole bez maturity** – na týchto školách sa na povolanie pripravujú žiaci v 2-4 ročných učebných odboroch. Štúdium ukončujú záverečnou skúškou, získajú buď výučný list, alebo vysvedčenie o záverečnej skúške. Patria sem odbory ako:
 - stavebná výroba, strojárka výroba, spracovanie dreva, kaderník/čka, maliar, murár, inštalatér, hostinský/hostinská, cukrár/ka, predavač/ka, stolár, čašník, čašníčka, strojní mechanik, mechanik špecialista automobilovej výroby...atď.
- **študijných a učebných odboroch, v ktorých sa vyžaduje overenie špeciálnych schopností, zručností alebo nadania**, sú: zdravotnícky záchranár, diplomovaný fyzioterapeut, diplomovaný zubný technik, diplomovaný zdravotnícky záchranár, masér, učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, gymnázium - bilingválne štúdium, gymnázium - šport, Umenie a umeleckoremeselná tvorba I, Umenie a umeleckoremeselná

tvorba II, triedy stredných škôl s bilingválnym vyučovaním, triedy športových škôl, športové triedy v stredných školách.

- **na konzervatóriu**, kde uchádzač musí spĺňať konkrétne podmienky ako napr.: talentovú skúšku, kde sa overujú špeciálne schopnosti, zručnosti alebo talent a to formou praktickej (hra na nástroj, spev, sluchová a rytmická analýza a u spevákov aj herecké a pohybové schopnosti) a teoretickej skúšky (písomný test napríklad z hudobnej teórie, dejín hudby – podľa rozsahu učebnej látky základných umeleckých škôl)

Vhodné študijné odbory pre žiakov s VPU:

Žiaci prirodzene nevyhľadávajú činnosti, pri ktorých sa prejavujú ich problémy, to znamená, že **vyhľadávajú to, v čom sa cítia byť úspešní**. Pochopiteľné je, že často skutočnú vedomosť nadobúdajú až svojou vlastnou skúsenosťou.

Možno predpokladať, že dieťa s dyslektickými, dysgrafickými ťažkosťami, alebo dysortografik nebude vyhľadávať napr. prácu korektora a gramatického redaktora v nejakom denníku, ale môže z neho byť výborný komentátor v teréne, posudzovateľ a i. Je to pochopiteľne **individuálne**, napr. pri problémoch v jazykovej oblasti je výber učiteľských jazykovedných predmetov, príp. štúdium cudzích jazykov nepravdepodobný. Pri problémoch v oblasti čítania je práca, ktorá si v&Žduje bezchybné čítanie, resp. porozumenie, nevyhľadávaná. Ak je **narušená oblasť jemnej motoriky**, tak výber povolání vyžadujúcich si túto zručnosť je obmedzený. Dyskalkulik sa nebude orientovať na prácu, kde treba prepočítavať faktúry a orientovať sa v platbách, no môže napríklad zručne skenovať kódy a byť plnohodnotný pracovník v obchode.

U žiakov s ľahkým stupňom VPU

Ak je porucha vhodne kompenzovaná a ide napr. o žiaka s nadaním alebo s dosahovanými **veľmi dobrými vzdelávacími výsledkami** prakticky neexistuje obmedzenie, iba ak u odborov, ktoré

vyžadujú overenie zdravotnej spôsobilosti – ak sa to uvádza v podmienkach pre prijatie na konkrétny odbor v zdravotníctve alebo školstve.

Pre žiakov s nadaním sú podľa Nielsona (Portešová, 2007) typické isté charakteristiky (neznamená to, že nimi disponujú všetci), ktoré boli zisťované dlhodobým výskumom, patrí k nim napr.

- snaha o samostatné zisťovanie informácií
- v oblastiach, ktoré ich zaujímajú – vysoká koncentrácia pozornosti
- záujem o náročné témy, ako napr. etika, filozofia, náboženstvo,
- originálne nápady a ich riešenia;...

Spomínané charakteristiky by mohli **byť pre niektorých z nich bezkonkurenčnou výhodou v štúdiu.**

Menej vhodné študijné odbory – sú pre žiakov s VPU tie, pri ktorých je riziko, že študent nebude zvládať požiadavky niektorého z profilových predmetov (teda tých, z ktorých bude maturovať, alebo robiť záverečné skúšky) napr.:

- **u dyskalkulikov** – matematika, technické predmety, fyzika, chémia, účtovníctvo, geodézia – kde absolvent má napr. vedieť používať odbornú terminológiu, legislatívu, technické normy z oblasti geodézie, kartografie, používať geodetické prístroje, vykonávať zameriavacie, vytyčovací, výpočtové práce a i.

- **u dyslektikov, dysortografikov** – slovenský jazyk, cudzie jazyky, kde absolvent napr. jazykového gymnázia má ovládať cudzí jazyk na takej úrovni, že mu umožňuje študovať odborné predmety v napr. anglickom, francúzskom jazyku, ...atď.

- **žiaci s dyspraxiou** - môže ísť o ťažkosti v praktických zručnostiach, kde sa vyžaduje presný a koordinovaný pohyb, výborná jemná motorika napr.: kaderník/čka, vizážista, laborant, krajčír/ka, dispečer dopravy, riadenie áut, ...

- **u žiakov s dysmúziou a dyspíxiou** – menej vhodným odborom je konzervatórium, učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo s následným štúdiom na vysokej škole

- **pri zmiešanej poruche školských zručností a pridruženým iným zdravotným znevýhodnením** (dyslexia s dysortografiou, dysgrafiou, VPU spolu s ADHD/ADD, ...a i.) – tu je nevyhnutné individuálne posúdenie a zohľadnenie doposiaľ dosahovaných vzdelávacích výsledkov.

Rizikovým smerom štúdia pre žiaka so stredne ťažkým až ťažkým stupňom VPU je štúdium na :

- gymnáziu – jazykové (bilingválne) alebo so zameraním na matematiku
- strednej odbornej škole s maturitou.

Treba si uvedomiť, že oblasť služieb a remesiel môže byť tým rozumným rozhodnutím a orientáciou. Ak má žiak potrebné predpoklady na povolania tohto typu, má oveľa väčšiu šancu, že bude spokojný a sebestačný. Nezanedbateľné je aj nižšie riziko možnej nezamestnatelnosti a zažívania osobného neúspechu vyplývajúceho z problémov spojených s čítaním, písaním a počítaním.

Úlohou nás všetkých je podporiť žiaka a pomôcť mu pri správnom výbere, primerane ku konkrétnym obmedzeniam, osobnostným predpokladom, schopnostiam a preferovaným záujmom.

6. Možnosti uplatnenia na trhu práce

Výučný list, vysvedčenie o záverečnej skúške alebo maturitné vysvedčenie výrazne zlepšuje šance na získanie zamestnania a umožní pracovať na takej pozícii na aké máte vzdelanie. **Mali by zvládať také odborné, praktické zručnosti, ktoré sú určené v profile absolventa školy, ktorú ukončili.**

Prvým krokom pri hľadaní zamestnania je napísanie životopisu, tu môžu pomôcť informácie na stránkach napr.:

<http://www.profesia.sk/cms/kariera-v-kocke/hladam-pracu/zivotopis/vzor-ivotopisu/10323>

Pri písaní životopisu Vám odporúčame dodržať niekoľko praktických rád:

- **zásadne uvádzajte pravdivé informácie**
- **uvádzajte podstatné informácie** o absolvovanom vzdelaní, nezabudnite upozorniť na brigády, resp. stáže počas štúdia, prípadne aj pracovné skúsenosti – pri najnovších ich zoradte podľa dátumu
- ak neovládate dobre gramatické pravidlá – dajte si životopis skontrolovať, resp. využite korektor chýb v počítači, vážne chyby môžu zamestnávateľa odradiť
- **nezabudnite uviesť napr. telefónny kontakt alebo e-mailovú adresu**, no nie neprofesionálnu ako napr. kocurik@....., milacik@..., atď.
- **pri úrovni ovládania cudzieho jazyka alebo PC uveďte iba to, čo skutočne viete**
- **výšku očakávaného platu do životopisu neuvádzajte**
- dobre spracovaný životopis Vám môže otvoriť bránu k zamestnaniu.

Pripravte sa na prijímací pohovor, hlavne budte sami sebou a ponúknite to, v čom sa cítite byť dobrí.

Kde hľadať prácu?

- www.startpeople.sk – každý deň tu nájdete nové pracovné ponuky
- sociálne siete
- úrady práce a sociálnych vecí v regióne.

7. Literatúra – pre rodičov a učiteľov

Odporúčaná literatúra pre rodičov, žiakov, výchovných poradcov a učiteľov:

- Mám dyslexii (O. Zelinková, M. Čedík) – sprievodca pre dospievajúcich i dospelých so špecifickými poruchami učenia
- Jak přežít s poruchami učení (G. Fisher, R. Cummings) – radca pre deti
- Jak přežít s hyperaktivitou a poruchami pozornosti (J. F. Taylor) – radca pre deti
- Rozumově nadané děti s dyslexií (Š. Portešová)
- Vývojové poruchy učení v dětství a dospelosti (V. Pokorná)
- Dyskalkulie (H. Simon) – rady pre rodičov, špeciálnych pedagógov a učiteľov matematiky
- Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole (S. F. Riefová)
- Ako sa ľahko učiť (K. Teperwein)
- Muzikoterapie a specifické poruchy učení (M. Beníčková)
- Jak se učí chlapci a jak děvčata (V. F. Birkenbihl)
- Cizí jazyky a specifické poruchy učení (O. Zelinková)
- Dyskalkulie (J. Novák) – poradenstvo i pomôcka pri práci
- SPU na 2.stupni ZŠ a školách středních (Z. Michalová)
- Dyslexie (Z. Matějček)

Užitočné stránky, Vám pomôžu žiakom orientovať sa v učebných odboroch i školách – to necháme ako je?

Podporou pri výbere vhodnej strednej školy (SŠ) by mohli byť informácie na stránkach **školských výpočtových stredísk**, kde nájdete aktuálny zoznam SŠ a odborov v danom školskom roku, kritériá prijímacích skúšok, naplnenosť škôl a možnosti štúdia.

Zoznam webových stránok školských výpočtových stredísk:

- **www.svsba.sk**
- **www.svspn.sk**
- **www.svsbb.sk**
- **www.svsmi.sk**
- **www.svslm.sk**

Veľa zaujímavých informácií o školskom vzdelávaní si môžete do 1. 1.

2014 nájsť na stránkach **Ústavu informácií a prognóz školstva** –

[www. uips.sk](http://www.uips.sk) (zoznamy škôl v SR s kontaktnými adresami, publikácia „Ako na strednú školu“ a ďalšie), ale týmto dátumom sa zlúčil s **Centrom vedecko-technických informácií Slovenskej republiky** a informácie poskytované bývalým ÚI PŠ-om už hľadaj na **www.cvtisr.sk**.

Ďalšie zaujímavé stránky sú:

- **www.pozicie.sk** – katalóg pracovných pozícií,
- **www.istp.sk** – kartotéka zamestnaní,
- **www.occupationsguide.cz** – sprievodca svetom povolání,
- **<http://www.uips.sk/regionalne-skolstvo/uplatnenie-absolventov-ss>** – uplatnenie absolventov stredných škôl,
- **<https://www.iedu.sk/>** – centrálny informačný portál rezortu školstva,
- **<http://www.siov.sk/>** – informácie o odbornom vzdelávaní,
- **<http://www.uips.sk/cpppap>**, **<http://www.statpedu.sk>** – adresár poradenských zariadení.

Pri rozhodovaní o stredoškolskom vzdelávaní môže pomôcť, ak zistíte, aké povolania na Slovensku vôbec existujú, čo sa od zamestnanca v práci očakáva, aké vzdelanie, skúsenosti a zručnosti sú na získanie danej pracovnej pozície nevyhnutné. Získate prehľad o tom, aká je perspektíva uplatniť sa na trhu práce po skončení školy, **ktorých povolaní je nadbytok a ktoré chýbajú**. Môžete zvážiť dĺžku profesionálnej prípravy, jej náročnosť, svoje predpoklady, záujmy, odhodlanie niečo sa naučiť aj výšku platu v jednotlivých regiónoch SR.

Fóra rodičov detí s poruchami učenia:

V dnešnom pretechnizovanom svete a s tým súvisiacim prívodom informácií Je veľmi dôležité vybrať si tie správne. Potrebné je naučiť sa v nich orientovať, aby sme prípadne zamedzili šíreniu nesprávnych informácií.

Práve pre tieto príčiny je veľmi dôležité, aby fóra kontrolovali odborníci na danú problematiku a pisateľov vedeli vhodne usmerniť a poradiť im. Nižšie vám uvádzame niekoľko typov takýchto fór a webových sídiel:

- **[http://forum.rodinka.sk/viewtopic.php?t=100345,](http://forum.rodinka.sk/viewtopic.php?t=100345)**
- **[http://www.modrykonik.sk/forum/skolak/neustaly-plac-9-rocneho-syna-pocas-ucenia/,](http://www.modrykonik.sk/forum/skolak/neustaly-plac-9-rocneho-syna-pocas-ucenia/)**
- **[http://www.displus.sk/articles.php?article_id=7,](http://www.displus.sk/articles.php?article_id=7)**
- **[http://www.mamaja.sk/dieta/skolak/?start=10,](http://www.mamaja.sk/dieta/skolak/?start=10)**
- **[http://cspkpe.sk/specificke-vyvinove-poruchy-ucenia.](http://cspkpe.sk/specificke-vyvinove-poruchy-ucenia)**

8. Použitá literatúra

BARTOŇOVÁ, M. 2004. Kapitoly ze specifických poruch učení I. Vymezení současné problematiky. Brno: MU. ISBN 80-210-3613-3.

HARČARÍKOVÁ, T. 2010. Základy pedagogiky jednotlivcov so špecifickými poruchami učenia. Bratislava:IRIS. ISBN 970-80-89238-31-6.

JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H. 2008. Reedukace specifických poruch učení u dětí. Praha : Portál. ISBN 978-80-7367-474-8.

KIRBYOVÁ, A. Nešikovné dítě: dyspraxie a další poruchy motoriky. I. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-424-9

MATĚJČEK, Z.1993. Dyslexie-specifické poruchy čtení. Jinočany: H&H. ISBN 80-85467-56-9.

MATĚJČEK, Z. 1995. Dyslexie – specifické poruchy čtení. Jinočany: H&H. ISBN 80-85787-27-X.

MATĚJČEK, Z. VÁGNEROVÁ, M. 2006. Sociální aspekty dyslexie. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1173-2.

MICHALOVÁ, Z. 2001. Specifické poruchy učení na druhém stupni ZŠ a na středních školách. Praha: Tobíáš. ISBN 80-7311-000-8

MICHALOVÁ, Z. 2004. Specifické poruchy učení na druhém stupni ZŠ a na středních školách. Havlíčkův Brod: Tobíáš. ISBN 80-7311-021-0.

POKORNÁ, V. 2001. Teorie a náprava vývojových poruch učení a chování. Praha: Portál. ISBN 80-7178-570-9.

POKORNA, V. 2010. Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti, Praha: Portál, ISBN: 978-80-7367-773-2.

PORTEŠOVÁ, Š. 2007. Rozumově nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení ve školním kontextu – problém, nebo výzva pro učitele? Pedagogika, roč. LVII, 2007, str. 47-57.

SIMON, H. 2006. Dyskalkulie. Praha: Portál. ISBN 80-7367-104-2.

VITÁSKOVÁ, K. 2006. Specifické poruchy učení pro výchovné pracovníky. Olomouc: UP. ISBN 80-244-1216-0.

VITÁSKOVÁ, K., PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. 2005. Logopedie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1080-5.

ZELINKOVÁ, O. 2003. Poruchy učení. 10. Praha: Portál. ISBN 80-7178-800-7.

ZELINKOVÁ O.: Cizí jazyky a specifické poruchy učení. Havlíčkův Brod: Tobíáš 2006. ISBN 80-7311-02209

ZELINKOVÁ, O. 2008. Dyslexie v předškolním věku? Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-321-5.

Zdroje dostupné na internetu:

The British Dyslexia Association- www.bdadyslexia.org.uk/about-dyslexia/furtherinformation/

The American Dyslexia Association
: http://www.kvd.zcu.cz/cz/materialy/multi_handi/HTML/117/text.htm

informácie k testovaniu deviatakov – Monitor 9, Maturita, Pedagogicko - organizačné pokyny
- <http://www.nucem.sk/sk/maturita#467,o485>

Medzinárodná klasifikácia MKCH-10- www.nczisk.sk/Standardy-v-zdravotnictve/Pages/MKCH-10-Revizia.aspx

Školská integrácia žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP) a vzdelávanie žiakov so ŠVVP v špeciálnych triedach ZŠ -

http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/Metod_mat_sk_integraci_a_10_10_2014.pdf

Údaje o výskyte porúch učenia na Slovensku-

www.vudpap-projekt.sk/.../konferencia-21-22-11-2013-slovikova-225.p -

Príprava na výkon povolania v zdravotníctve - <http://www.health.gov.sk/?SVP> –

Školská legislatíva – www.minedu.sk

Vzdelávacie programy pre žiakov so zdravotným znevýhodnením -

<http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program/VP-pre-deti-a-ziakov-so-zdravotnym-znevychodnenim.alej>